

УДК 93/94 (477) «2014/2023»

DOI: 10.30840/2413-7065.2(87).2023.270119

СУЧАСНА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕТНОСОЦІАЛЬНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Любов ОТРОШКО*orcid.org/0000-0002-1204-7493*

науковий співробітник відділу української етнології НДІУ

Анотація. У статті розглянуто сучасну російсько-українську війну та проаналізовано її вплив на етносоціальні процеси в Україні. Простежено, що гібридна російсько-українська війна, що розпочалася у 2014 р. з анексії Криму та окупації окремих регіонів Донецької і Луганської областей, з 24 лютого 2022 р. перетворилася на повномасштабну агресію кремлівського рашистського режиму проти України. Прослідковано, що з того часу українці постійно живуть під впливом війни, цілеспрямовано борються заради життя у незалежній демократичній державі, щоб не стати колонією тимчасово існуючої російської федерації. Проаналізовано, що окупаційні дії кремлівського режиму проти українського народу спровокували негативні етносоціальні наслідки, такі як агресія, окупація, терор, геноцид, етноцид, лінгвоцид, екоцид та ін. З'ясовано позитивні моменти, що були спровоковані збройним вторгненням, щодо пришвидшення процесу об'єднання громадянського суспільства України, українців усього світу та міжнародного співтовариства у боротьбі за збереження української державності як найвищої етнокультурної самоцінності. Підкреслено, що не лише українці, а також і представники об'єднаних демократичних націй відстоюють та схвалюють консолідацію вільних демократій задля збереження світової безпеки та правопорядку. Показано, що Українська держава та світове українство як суб'єкт міжнародних відносин здобули міжнародне визнання, оскільки українці протягом усього культурно-історичного процесу продовжують відстоювати демократичні етнокультурні цінності, захищаючи свою етнічну, державну, культурну, національну ідентичність, етнічну самоідентифікацію та міжнародну суб'єктність. Обґрунтовано, що головною передумовою перемоги України є її поступова та безповоротна інтеграція до діючих або нових міцних та сильних у своїй єдності міжнародних військових геополітичних союзів. Адже тоді, коли Україна стане повноправним членом Європейського Співтовариства та вступить до Північноатлантичного альянсу, вона зможе відстояти свою незалежність і вберегти давні цивілізовані традиції демократичного співіснування вільних націй у мирі, взаєморозумінні та взаємодопомозі.

Ключові слова: Україна; українці; російсько-українська війна; соціально-політичний чинник; етносоціальні процеси; рашизм; агресія; окупація; терор; геноцид; етноцид; лінгвоцид; екоцид.

MODERN RUSSIAN-UKRAINIAN WAR AND ITS INFLUENCE ON ETHNO-SOCIAL PROCESSES IN UKRAINE

Liubov OTROSHKO

research fellow of the Ukrainian Ethnology Department of RIUS

Annotation. The article considers the modern russian-Ukrainian war and analyses its influence on ethno-social processes in Ukraine. It is traced that the russian-Ukrainian hybrid war, which began in 2014 with the annexation of Crimea and the occupation of certain areas of the Donetsk and Luhansk regions, turned into a full-scale aggression of the kremlin's rashist regime against Ukraine on

February 24, 2022. It has been traced that since that time, Ukrainians have been constantly living under the influence of war, purposefully fighting for life in an independent democratic state to avoid becoming a colony of the temporarily existing russian federation. It was analysed that the occupation actions of the kremlin regime against the Ukrainian people provoked negative ethno-social consequences, such as aggression, occupation, terror, genocide, ethnocide, linguocide, ecocide, etc. The positive points that were provoked by the armed invasion regarding the acceleration of the process of uniting the civil society of Ukraine, Ukrainians all over the world, and the international community in the struggle for the preservation of Ukrainian statehood as the highest ethno-cultural intrinsic value have been clarified. It was emphasised that not only Ukrainians but also representatives of the united democratic nations defend and endorse the consolidation of free democracies for the sake of preserving world security and legal order. It is shown that the Ukrainian state and world Ukrainians as subjects of international relations have gained international recognition as Ukrainians throughout the cultural and historical process continue to defend democratic ethnocultural values, protecting their ethnic, state, cultural, national identity, ethnic self-identification, and international subjectivity. It is substantiated that the main prerequisite for the victory of Ukraine is its gradual and irreversible integration into existing or new international military and geopolitical alliances that are powerful and strong in their unity. After all, when Ukraine becomes a full member of the European Community and joins the North Atlantic Alliance, it will be able to defend its independence and save the ancient civilised traditions of democratic coexistence of free nations in peace, mutual understanding, and mutual assistance.

Key words: Ukraine; Ukrainians; russian-Ukrainian war; socio-political factor; ethnosocial processes; rashism; aggression; occupation; terror; genocide; ethnocide; linguocide; ecocide.

Постановка проблеми. Після того, як збройні сили РФ у 2014 р. перетнули адміністративний кордон України, розпочався наступний етап російської агресії щодо громадян України. Українська держава та світове українство здобули міжнародне визнання завдяки тому, що народ вкотре почав відстоювати власні етнічні, державні та національні демократичні етнокультурні цінності, захищаючи свою етнічну, державну й національну культурну ідентичність та міжнародну суб'єктність. Українці розпочали оборону своєї держави, бо державність – це головна самоцінність для народу.

У зв'язку з цим буде особливо актуальним комплексно проаналізувати вплив гібридної війни на хід етнокультурних процесів, зокрема об'єднання громадянського суспільства та становлення української політичної нації в умовах війни, акцентуючи увагу на

негативних етносоціальних наслідках війни.

Аналіз джерел досліджень і останніх публікацій. Після початку російської агресії проти народу України ці проблеми стали актуальними для обговорення як в Україні, так і за кордоном, а також предметом дослідження для науковців, політологів, публіцистів та ін. Дослідженням проблем війни та її наслідків в сучасній науці займаються як окремі вчені, так і наукові інституції.

За кордоном, приміром, у США, діє аналітичний центр *Інститут вивчення війни (Institute for the Study of War, ISW)*, науковці якого щоденно працюють над аналізом подій війни, при цьому ґрунтуючись на фактах, і прагнуть об'єктивно інформувати американське суспільство і світ про хід війни в Україні і не тільки. У засобах масової інформації часто посиляються на висновки аналітиків цього центру [29].

В Україні такого аналітичного центру поки що немає, але об'єктивна інформація про першопричини, хід та наслідки війни, що її підступно розв'язав кремлівський режим в Україні, системно висвітлюється в працях науковців багатьох державних і недержавних наукових установ та аналітичних центрів. В умовах війни така аналітична інформація надзвичайно важлива, адже вона є дієвою складовою протидії дезінформації з боку країни-окупанта та частиною боротьби з інформаційним терором.

Зокрема, в інформаційному спротиві беруть участь державні наукові інституції. Одним із найвідоміших є Український інститут національної пам'яті (УІНП), що є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті українського народу. УІНП працює над розвінчуванням російських історичних міфів, допомагає партнерам, зокрема медійним, створювати інформаційні продукти, які спроможні долати російську ідеологічну пропаганду. Також із березня 2022 р. Інститут працює над проектом з фіксації фактів війни, наповнення геоінформаційної системи *wartoday.info*. Цей ресурс покликаний систематизувати інформацію про перебіг російсько-української війни після широкомасштабного вторгнення рф в Україну та її наслідки в регіональному вимірі. Усі факти мають прив'язку до геолокації, а також до офіційних джерел інформації. Інакше кажучи, вони збирають матеріали, що стануть предметом наступних історичних досліджень про Україну як суб'єкт міжнародних відносин. Адже в умовах війни для України дуже важливо зберегти свій статус суверенної незалежної держави і

залишатися окремим суб'єктом міжнародних відносин, щоб протистояти російській агресії [19; 21].

«Повномасштабне вторгнення рф допомогло багатьом українцям усвідомити важливість культурної деколонізації», – наголошує заступник директора УІНП В. Тилішак у своєму інтерв'ю для інформаційного агентства Міністерства оборони України *АРМІЯ INFORM*, що висвітлює події у сфері оборони і безпеки. В УІНП створений Архів усної історії, що розпочинався з фіксації подій на Майдані й перетворився на кілька видань із серії «Усна історія російсько-української війни». Інститут наразі продовжує реалізацію проектів, зокрема у співпраці з міжнародними партнерами, із запису свідчень широкомасштабного російського вторгнення як захисників, так і тих, хто пережив окупацію. Ще один важливий напрямок роботи Інституту – це питання меморіалізації та вшанування пам'яті полеглих героїв та жертв російсько-української війни. Сьогодні в експертному середовищі тривають розмови, пошук найкращих форм і підходів до меморіалізації нинішньої війни. Адже увічнення пам'яті і тих, хто віддав життя в обороні України, і тих, хто став жертвами рашистських злочинців, безумовно, є важливою сферою роботи Інституту національної пам'яті [19].

Визвольна війна проти московії та її наслідки розглянуті у працях українського історика В. В'ятровича, який очолював УІНП у 2014–2019 рр. Вчений переконаний, що український рух опору – це рух протистояння, а не братерства, що триває вже понад століття. У праці «Наша столітня. Короткі нариси про довгу війну» він розглядає історію протистояння українців загарбницькій

політиці російської імперії, а також передумови повномасштабного російського вторгнення на територію нашої держави 24 лютого 2022 р. Автор стверджує, що «уся українська історія – це попередження: війни не можна було уникнути, вона, на жаль, не могла бути іншою. Наша нескінченна й не почута ні світом, ні подекуди нами самими історія – про спроби росії поглинути Україну, розчинити українців, про страшні зусилля, якими наші північно-східні сусіди намагалися це робити ще з часів руйнування Батурина в 1708 році до знищених Ірпеня, Бучі та Маріуполя в наші дні. Від початку творення російської імперії до її ганебного кінця» [2].

Системна робота УІНП є лише одним із прикладів результативної роботи аналітиків у інформаційному протистоянні проти інформаційної московитської окупації. Історичні паралелі сучасної війни росії проти України також розглядаються у науково-популярному виданні «Братня» навала. Війни Росії проти України» колективом авторів (В. Брехуненко, В. Ковальчук, М. Ковальчук) Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України. У праці простежено, що коріння російської агресії сягають XII ст., показано, що саме війни як втілення постійних агресивних планів московії/росії заволодіти українськими землями визначали головну вісь російсько-українських стосунків, описано мотиви, визрівання та хронологію війн, перебіг військових дій, наслідки війн та їхній вплив на майбутнє України [1].

Над аналітичним опрацюванням матеріалів про війну та їх популяризацією в науково-освітній сфері працюють також наукові установи, підпорядковані

Міністерству освіти і науки України. Зокрема, в Науково-дослідному інституті українознавства колективом авторів протягом останніх кількох років розробляється концепція етнокультурного розвитку сучасного українського суспільства в умовах політики реваншу російської федерації (2021–2023 рр., керівник науково-дослідної роботи – Фігурний Ю. С.). У працях Ю. Фігурного розглядаються вітчизняні етнічні, державотворчі, націєтворчі та етнокультурні процеси в умовах політики реваншу російської федерації та механізми впровадження національно-патріотичного виховання в освітній та гуманітарний простір України в умовах війни. Вплив повномасштабної агресії росії проти України та сучасний соціологічний вимір етнокультурного і національно-патріотичного розвитку українського студентства досліджується у працях О. Клименко, О. Семенової, Ю. Фігурного, В. Ятченка та О. Шакурової. Концептуальні проблеми етнокультурного розвитку українського суспільства (1991–2022) у контексті ескалації російсько-української війни та етнокультурні наслідки змін релігійної ситуації в Україні (1985–2019) розробляються у працях О. Чиркова та ін.

У межах інших науково-дослідних тем вчені-українознавці розглядають проблеми, пов'язані з війною та її впливом на українське суспільство, а також як події війни спровокували та пришвидшили міжнародне визнання й утвердження української нації. На шпальтах фахового наукового часопису «Українознавство» протягом останніх років було оприлюднено чимало статей із проблем сучасної російсько-української війни 2014–2023 рр., її наслідків та впливу на

етнокультурний розвиток України. Зокрема, офіційні історичні наративи росії як інструмент агресії, російська стратегія геноциду української нації: московські злочини «хвилі» голодоморів розглядаються у працях В. Крисаченка. Гуманітарні виклики війни, зокрема питання голодомору в Україні, вивчають у своїх працях В. Ятченко, В. Борисенко та ін. Українознавство у викликах війни московії проти України, а також проблеми геноциду українського народу голодом та випробуванням війною аналізуються Я. Калакурою. Державно-політичний терор та громадсько-соціальний розбрат і таємні війни рф проти Української держави досліджуються у працях П. Гай-Нижника. Глобалізаційні процеси та деколонізація і геополітична суб'єктність України узагальнюються у працях І. Грабовської, С. Грабовського, Л. Залізняка та ін. Вплив глобалізації на утвердження та концептуалізацію національної ідентичності в умовах війни, а також чинники, що впливають на політизацію етнічності у контексті загроз національній безпеці України, окреслює Т. Бевз. Філософсько-теоретичні та українознавчі виміри геноциду українського народу осмислюються у працях Г. Лозко. Військова агресія росії, анексія Криму та бойові дії в зоні АТО (у вересні – грудні 2014 р.) аналізуються у працях А. Бондаренка. Гібридні війни росії проти України 1917–1921 і 2014–2019 рр. та діяльність українських урядів щодо подолання наслідків агресії порівнюються у працях Ю. Лебедевої. Проблеми деокупації Криму й загалом так зване «кримське питання» з'ясовуються у працях П. Гай-Нижника, А. Іванця, І. Краснодемської, С. Губського, А. Божука, О. Газізової та ін. Проблеми трансформації

ідентичностей внутрішньо переміщених осіб у процесі їх соціокультурної адаптації та інтеграції у нові територіальні громади характеризуються у працях О. Газізової та ін. Геополітичні аспекти повномасштабної російсько-української війни виокремлюються Л. Чупрієм та ін.

Джерелами, що дають можливість швидко аналізувати актуальну на сьогодні динамічну інформацію про перебіг подій війни, стали офіційні державні урядові інтернет-сайти, а також інші засоби масової інформації. Науково-аналітичне опрацювання проблеми війни росії в Україні та її геополітичні і соціокультурні наслідки, зокрема соціально-політичне підґрунтя пошуку шляхів подолання наслідків російської агресії, осмислюються вченими, що працюють над проектами як у бюджетних, так і в інших громадсько-політичних та культурно-просвітницьких центрах України та світу. До таких джерел, зокрема, відносяться державні урядові сайти, зокрема Міністерства закордонних справ України (МЗС України), де розміщена інформація про дії держави у відповідь на агресію російської федерації та корисна інформація для тих, хто вимушено виїжджає за кордон через війну, а також офіційний портал Верховної Ради України (ВР України) та ін. Інформацію про війну росії в Україні можна знайти на сайтах Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, ООН (General Assembly United Nations), а також міжнародних міжпарламентських організацій, таких як Парламентська Асамблея Ради Європи, ПАРЕ (*Parliamentary Assembly of the Council of Europe, PACE*), Європейський парламент (*European Parliament*) та ін.

Виходячи із широкого кола останніх наукових публікацій, у яких

започатковано розв'язання досліджуваної проблеми, хочемо детальніше проаналізувати, конкретизувати та узагальнити деякі важливі етносоціальні чинники (наслідки) сучасної російсько-української війни. Адже для українознавчого дослідження дуже важливо показати необхідність вивчення динамічних історичних, етнокультурних процесів та трансформацій, що відбуваються під час війни, і їх позитивного або негативного впливу на становлення українського громадянського демократичного суспільства та української геополітичної нації.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета – дослідити вплив сучасної російсько-української війни на етносоціальні процеси. Головними завданнями дослідження є аналіз першопричин і перебігу російсько-української війни й виокремлення основних етносоціальних наслідків: агресія, окупація, терор, геноцид, етноцид, лінгвоцид, екоцид та ін. злочини кремлівського режиму проти України, а також осмислення міжнародної допомоги українському народу для перемоги над агресором.

Ця стаття є результатом виконання фундаментальної науково-дослідної теми з проблем дослідження етнокультурних процесів в Україні на початку ХХІ ст., зокрема, під впливом сучасної російсько-української війни та в умовах політики реваншу проросійських сил в Україні, керованих з росії.

Виклад основного матеріалу. Історично склалося, що першопричиною агресивних починань московії стало її геополітичне розташування на межі перетину інтересів різних народів, як тих, що віками плекали давні традиції західної демократії, так і тих, які перебували

під впливом самодержавних східних імперій, що намагалися нав'язати свій колоніальний стиль управління. Саме прагнення до волі, свободи та незалежності сформували національний характер українців, а нездоланне прагнення до супротиву та створення власної держави стало, вже апіорі, етнокультурною ознакою українського народу та вирішальним чинником у його подальшій долі та історичній місії.

Історія стосунків України і росії – це історія постійної боротьби, що триває. За цей період відносин Україна і росія воювали (у тій чи іншій формі) близько 30 разів, починаючи з княжої доби й закінчуючи анексією Криму в 2014 році та війною на Сході та Півдні України, яка триває зараз [6].

Українська державність постійно тією чи іншою мірою перебувала під впливом завойовницьких амбіцій «вождей» московського «самодержавія». Перші сутички виникли в епоху раннього середньовіччя у ХІІ ст. й відбувалися в основному за право володіти Києвом. Київська Русь вже на той час вела міжусобні війни, через що була ослаблена. У період пізнього середньовіччя вже доводилося боротися і проти московської експансії. І за часів Великого князівства Литовського, і за часів Речі Посполитої самопроголошені володарі та священики, які працювали на московську владу, постійно намагалися облаштуватися на київських пагорбах. А вже за часів Гетьманщини розпочалася справжня московсько-українська війна за Дніпрові пороги, адже царській владі московії не подобалися козацькі вольності і те, що козаки цінували свою державність, народовладдя, нікому не підкорялися і не давали нікому собою маніпулювати.

Врешті-решт, козацьку вольницю – Запорозьку Січ – за імператорським указом було ліквідовано, але не зникло прагнення народу до незалежності та державотворення. У радянський період Українська Народна Республіка продовжила воювати з «совітами».

Про розпад російської імперії на початку ХХ ст. говорили українські політичні діячі, борці за незалежність України, провідні ідеологи і теоретики українського національно-визвольного руху Є. Коновалець, С. Бандера, Я. Стецько, С. Стецько. Вони ставили перед собою завдання не лише зберегти соборну і самостійну Українську державу – це було їхнє переконання, а й виграти війну за розпад московської імперії.

Зокрема, у фундаментальній праці Я. Стецька «Українська визвольна концепція» серед інших ставляться проблеми, що стосуються протистояння росії проти України. У статті «Чи можлива перемога над Росією без світової війни?» Я. Стецько наголошує, що «більшим ворогом Заходу, ніж сам більшовизм, є його страх перед Росією. Цей страх паралізує волю, цей страх диктує шукання компромісів, він, врешті, внеможливає всякі серйозні протизаходи, які були б спроможні здержати й елімінувати російську агресію» [18, с. 344]. Страх перед росією підсилюють п'ять колоні в Україні, що невтомно поширюють дезінформацію про непереможну збройну силу росії, її потужний військовий, промисловий та господарський потенціал, про зомбовану незліченну масу, про цілі армії смерті, що готові «захищати родину і путіна», і т. п.

А у подальшому історичному вимірі УПА та ОУН боролися проти московської та німецької окупації,

продовжувалися прихована культурна експансія та т. зв. «тиха окупація» українського етнокультурного простору кремлівськими агентами впливу, об'єднання всіх в «один братський народ» в «тюрмі народів» – СРСР, де українців продовжували асимілювати та «радянлізувати» включно до 1991 р.

Врешті-решт, російсько-українське протистояння призвело до того, що у 2014 р. кремлівський агресор знову розпочав збройну окупацію українських земель, називаючи свої дії «освобождением», порушив міжнародно визнані кордони, анексувавши Крим та окупувавши окремі райони Донецької і Луганської областей України (далі – ОРДЛО), а далі здійснив повномасштабний наступ на всю територію України, скасувавши свої, надані згідно з Будапештським меморандумом, гарантії про безпеку у зв'язку із набуттям неядерного статусу.

Про те, що росія розв'язала війну, і про те, що війна може перерости у третю світову, наголошували багато вчених, дипломатів, політиків під час Революції Гідності. Зокрема, в одному зі своїх інтерв'ю відома українська науковиця-філологиня, колишня депутатка Верховної Ради України І. Фаріон зазначила: «Війна розпочалася ще тоді, у 2014, коли ворог був заведений до нашої столиці». На запитання, чи російська імперія розпадеться, вона відповіла: «Головне, щоб вона розпалася в наших головах!». «Що активніше ми будемо інтелектуально, духово і ментально входити в спадщину закритого для нас покоління, то швидше розпадеться москва, тобто якщо ви хочете знати, що робити і як знищити москву, аби вона розпалася, робіть все навпаки до того, що каже путін... Що сильніше ми будемо ставати, що більше серед нас

буде «бандерівців» (тобто тих, які прочитали «Перспективи української революції»). Розпад московії в наших руках, у наших головах, і що активніше ці голови будуть націоналістичними ставати, чим активніше ми будемо мілітаризуватися, то швидше розпадеться москва» [22].

Отже, перспективи перемоги Києва у війні москви проти України можна окреслити так: коли москва планує «дебандеризацію», «денацифікацію», «демлітаризацію», «деукраїнізацію» тощо, Київ, навпаки, має втілювати «бандеризацію», «мілітаризацію», «націоналізацію», «українізацію» та ін. і також дерусифікацію та деокупацію українських земель у межах міжнародно визнаних державних кордонів України. Тобто Українська держава та українці для захисту своєї державності мають все більше озброюватися, усвідомлюючи свою етнічну ідентичність, культурну та національну єдність й історичну місію, та самоорганізовуватися для боротьби проти спільного ворога – терористичної та геноцидної політики кремля, спрямованої супроти всього світового українства.

Парламентський Комітет з питань інтеграції України до ЄС 24 березня 2023 р. розглянув проєкт Постанови № 9101 про Заяву Верховної Ради України «Про визначення існуючого в російській федерації політичного режиму як рашизму та засудження його ідеологічних засад і суспільних практик як тоталітарних та людоненависницьких». «Жорстока, неспровокована війна російської федерації проти України викрила всьому світові реальну сутність політичного режиму в. путіна як неоімперської, тоталітарної диктатури, яка наслідуює найгірші практики минулого та втілює ідеї фашизму та націонал-соціалізму в сучасній версії

російського фашизму (рашизму)», – йдеться в обґрунтуванні проєкту заяви. Її автори сподіваються, що ухвалення цього документа спонукатиме держави світу засуджувати політику російської федерації, яка призводить до вчинення воєнних злочинів та геноциду українського народу. Комітет вирішив підтримати проєкт Постанови та рекомендувати Головному комітету внести її на розгляд Верховної Ради України для ухвалення в цілому [8; 13].

Для того, щоб злочинна ідеологія рашизму була ліквідована та покарані її носії, МЗС України закликає міжнародних партнерів посилити всебічну та критично необхідну підтримку Україні заради пришвидшення перемоги у цій війні. Незмінними передумовами для настання миру мають стати: повне виведення російських військ із території України, відновлення її міжнародно визнаних кордонів, виплата репарацій за всю заподіяну шкоду, спричинену збройною агресією росії, та притягнення до міжнародно-кримінальної відповідальності тих, хто віддавав злочинні накази, та тих, хто їх виконував. Головний вектор руху України до перемоги над російською агресією – це повноправне членство в ЄС і НАТО [5].

Один із відомих американських дослідників націоналізму, тоталітаризму та голокосту, історик та письменник, дійсний член НТШ, професор Єльського університету Тімоті Снайдер у своєму інтерв'ю дії росії проти України назвав «шизофашизмом» – «це те, чим є зараз сама Росія. Постійний пошук ворогів зовні, якщо вас назвали фашистом – ви проти Росії, а значить ви ворог. Путін фактично закопує Росію, російський суверенітет, і чим довше він воює в Україні, тим гірше для Росії» [17].

А ось дослідник російської культури професор Колумбійського університету в Нью-Йорку Марк Липовецький розглядає співвідношення ідеології путінського режиму – рашизму – та війни як культурну першопричину та наслідки як явища, що розпалює ненависть до всього світу [3].

У результаті етносоціальних процесів відбуваються події, явища та зміни тощо, що впливають на етнічно марковане середовище, і як результат цих процесів під впливом війни з суспільством відбуваються певні трансформації. Війна є одним із найвпливовіших чинників, що значно змінюють хід етносоціальних процесів. Основними етносоціальними наслідками російсько-української війни є агресія, окупація, терор, геноцид, етноцид, лінгвоцид, екоцид та ін.

Міжнародна правова спільнота наразі керується загальноприйнятим визначенням агресії. Згідно зі статтею 1 резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 р. агресією є застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності чи політичної незалежності іншої держави, або будь-яким іншим чином, несумісним із Статутом ООН [12].

Попри міжнародний осуд кремлівський очільник в. путін, «прикриваючись» абсолютно неправомірними та безпідставними поясненнями, продовжує повномасштабну окупацію сусідньої суверенної держави та агресивну неоімперську політику щодо поступового знищення українців та їхнього етнокультурного простору. 24.02.2022 р. він назвав свої дії щодо України та українців т. зв. «спеціальною військовою операцією в Україні» («сво»), метою якої є

нібито захист російськомовних жителів АР Криму та ОРДЛО від київського «неонацистського режиму». Насправді ж у межах т. зв. «сво» військово-політичне керівництво кремля розглядає територію України як власну «буферну зону» і вважає, що на даний момент її власні геополітичні цілі перетнулися з геостратегічними цілями ЄС та США і що ця окупація є достатньо обґрунтованою. Росія намагається збройним шляхом змусити Україну повернутися під свій геополітичний вплив, тиснучи в тому числі терористичними атаками на цивільних, руйнуючи військову, критичну та цивільну інфраструктуру країни, депортуючи населення, окуповуючи землі, намагаючись залякати народ та примусити владу змінити проєвропейський демократичний зовнішньополітичний курс України на проросійський. Тому для України та світу росія є країною-агресором, країною-терористом, яка збройним шляхом намагається спонукати народ України перестати обороняти свій суверенітет та незалежність, а Збройні сили України змусити скласти зброю.

У Заяві Міністерства закордонних справ України, приуроченій річниці з початку повномасштабного вторгнення рф в Україну (від 24 лютого 2023 р.), йдеться про те, що «єдиною причиною неспровокованої агресії росії стали неоімперські амбіції та експансіонізм російського керівництва в рамках намагань відродити «російську імперію» шляхом загарбання земель сусідніх країн. Повномасштабне вторгнення в лютому 2022 року стало продовженням злочину агресії, яку росія здійснює проти України з лютого 2014 року, коли вона тимчасово окупувала АР Крим, місто Севастополь та окремі регіони в Донецькій та Луганській областях

України. Своїми злочинними діями росія грубо порушила Статут ООН, фундаментальні норми й принципи міжнародного права, низку двосторонніх та багатосторонніх договорів» [5].

Терміном «окупація» (лат. *occupatio*, від *occuro* – загарбую, оволодіваю) позначають «тимчасове зайняття збройними силами однієї держави або коаліції держав міжнародно визнаної території іншої держави або низки держав» [25]. Різні аспекти режиму окупації регулюються положеннями Гаазької конвенції про закони та звичаї війни 1899 і 1907 років, Гаазької конвенції про захист культурних цінностей на випадок збройного конфлікту 1954 р. та Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 р. та ін. Ще одним важким військовим злочином рф проти українського та кримськотатарського народів є анексія АР Крим та міста Севастополя, бо включення їх до складу території рф не визнане міжнародним співтовариством і є протиправним [25].

Схожі дії рф практикує протягом уже певного періоду історії щодо своїх сусідів, втручаючись у їхню внутрішню політику, анексуючи території інколи силовим шляхом, інколи т. зв. «тихою окупацією». За останні понад чверть століття росія безкарно розв'язувала військові конфлікти зі своїми сусідами та втручалася в їхню внутрішню політику, зокрема: 1992–1993 рр. росія окупувала Придністров'я та спровокувала конфлікт між Грузією та Абхазією; 1994–1996 рр. розпочалася перша російсько-чеченська війна, 1999–2009 рр. – друга російсько-чеченська війна; 2008 р. – російсько-грузинська війна; 2014–2023 рр. – російсько-українська війна; 2015–2022 – вторгнення росії в Сирію [9]. Оскільки росія розв'язала всі

ці конфлікти, можна стверджувати, що вона насправді є державою-спонсором тероризму.

Терор (лат. *terror* – страх, жах) – засіб тотального залякування, придушення політичних, ідеологічних та інших противників шляхом застосування насильства аж до фізичного знищення. Державний терор за його спрямованістю поділяють на зовнішній (наприклад, агресивна колоніальна політика держави) та внутрішній (репресії диктаторських і тоталітарних режимів) [23]. Проте росією термін «тероризм» вживається та використовується невідповідно до справжнього його змісту. В основу своєї воєнної стратегії рф вкладає пропаганду, дезінформацію, використовуючи інформацію, продовольство, енергетику та історико-культурні наративи як зброю для своїх терористичних атак. Наразі росія постійно здійснює планомерне та свідоме знищення культурних надбань, військово-промислового комплексу, критичної продовольчої, промислової, бізнесової, енергетичної та цивільної інфраструктури сусідньої суверенної держави Україна.

рф сплановано займається інформаційним терором, тобто здійснює насильницький і скоординований вплив, наповнений проросійською пропагандою, дезінформацією, різного роду маніпуляціями, і має на меті ввести суспільство у стан інфотерору – перманентного пригнічення, паніки, дезорієнтації. Дезінформація є частиною воєнної стратегії росії. Європейське співтовариство бореться з російською пропагандою. В Україні працює Центр протидії дезінформації, що створений при Раді національної безпеки та оборони України (далі – ЦПД РНБО України) і відповідно

до Конституції України координує питання національної безпеки і оборони при Президентові України та контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони. Після повномасштабного вторгнення ЦПД РНБО України започаткував боротьбу з інфотероризмом, інфотерором та інфотерористами з боку рф, а також займається системним аналізом і порівнює гітлерівську та путінську пропаганду [24].

Крім цього, рф застосовує терор голодом – це теж частина воєнної стратегії росії, адже вона використовує продовольство як зброю, і це впливає не лише на військових, а й на цивільних. Не дотримуючись зернової угоди, перерізаючи транспортні шляхи, штучно підтримуючи дефіцит продовольства у світі, перетворюючи у «сіру зону» величезні території, забруднюючи землю, воду та повітря викидами від ведення бойових дій тощо, рф провокує голод. Морити людей голодом – це один із «найулюбленіших» методів впливу репресивної машини, що в подальшому призводить до голодомору, а в майбутньому – до геноциду.

Злочин геноциду (грецьк. *genos* – народ, лат. *caedo* – вбивати) – кампанія повного чи часткового знищення національної, расової, етнічної, релігійної групи як такої [10]. Це тяжкий військовий злочин, що порушує всі можливі норми міжнародного права і є одним із найжахливіших і найтяжчих наслідків дій рашистів. Дії, вчинені збройними силами рф на території України після 24 лютого 2022 р., мають ознаки продуманого, запланованого й системного знищення українського народу – геноциду. І це не перший злочин геноциду з боку рф.

Подібна практика була в радянської влади, яка майже 80 років тому влаштувала геноцид кримськотатарського народу, а тепер здійснює геноцид українського. Оскільки тоді тоталітарний режим не був покараний, то на сьогодні він переріс у російський нацизм – рашизм.

Рашистська росія також здійснює злочин етноциду (грец. *θνος* – народ, плем'я і лат. *caedo* – убиваю) – різновид етнополітичної політики, спрямованої на знищення певного народу, його частини чи окремих представників. На відміну від геноциду проявляється у застосуванні комплексу заходів на руйнування системних зв'язків у середовищі народу та його основних ознак (етнічної території, мови, культури, самосвідомості) [11].

Ще одним наслідком російського терору є лінгвоцид (лат. *lingua* – мова і *cide* – вбивство) – цілеспрямоване нищення мови як визначальної ознаки етносу [15]. Лінгвоцид з боку росії є спланованою русифікацією українців, тобто їх зросійщенням. До того ж лінгвоцид є «однією із форм етноциду», коли народ позбавляють мови як однієї з питомих етнічних ознак з метою асиміляції в іншому етносі. Депортовані у росію етнічні українці майже не мають прав ні на освіту рідною мовою, ні на рідномовне етнокультурне середовище, бо російська влада планомірно ліквідує українські культурні осередки (закриває школи, бібліотеки, забороняє діяльність громадських організацій, українських культурних центрів) тощо. Українці змушені адаптуватися та поступово асимілюються, «приймаючи» т. зв. «русский мир» та погоджуючись із новою для себе етнокультурною реальністю.

Одним із найстрашніших наслідків війни є екоцид, адже вплив війни на

природу та все живе є надзвичайно серйозним. 6 червня 2023 р. російська армія здійснила підрив Каховської гідроелектростанції. Через загрозу затоплення в регіоні відбувається евакуація жителів, частина місцевих жителів так і не встигли евакуюватися або загинули. Без питної води опинилися мешканці Херсонщини та окупованого Криму. Кремль очікувано відкидає свою причетність до руйнування станції та цинічно звинувачує в підриві Україну. За даними ГУР Міністерства оборони України, перед тим, як підірвати Каховську ГЕС, російські загартники двічі мінували станцію одразу після її захоплення. У квітні 2022 р. було здійснено додаткове мінування шлюзів та опор, а на самій греблі встановлено тентовані вантажівки з вибухівкою. Як повідомили в Укргідроенерго, внаслідок підриву машинної зали зсередини Каховську ГЕС повністю зруйновано і станція відновленню не підлягає [26].

Отже, рф вчинила ще один тяжкий військовий злочин, використавши як зброю природні ресурси України, стратегічну інфраструктуру – Каховську ГЕС, яка є не лише одним із природних відновлюваних джерел електроенергії в Україні, але і джерелом, що забезпечувало прісною водою чимало зрошувальних земель у трьох південних областях України (Херсонській, Миколаївській, Запорізькій). Підрив окупантами гідротехнічної споруди спричинив екологічну катастрофу, яка вплине на природно-ресурсний потенціал Чорноморського регіону.

За висновками ЦПД, «теракт на Каховській ГЕС наніс іміжду т. зв. «сво», а також російській політичній системі чутливого удару. Адже саме проведення «спецоперації» розглядалося

керівництвом країни як спосіб вирішення управлінської кризи, що виникла після обнулення президентського терміну. Факт військової перемоги над Україною мав стати своєрідним підтвердженням громадської легітимності нового терміну путіна. Але після провалів рф під Харковом, Києвом, безкарних обстрілів російських міст та столиці виявилось, що, крім захоплених у перші дні війни греблі Каховської ГЕС та ЗАЕС, у руках путіна немає більше козирів для створення загрози Україні. Підірвавши Каховську ГЕС, росія позбавила себе найбільшого об'єкта для шантажу Києва, оскільки лише загроза пошкодження греблі стримувала українське керівництво від початку активних бойових дій на території Херсонської області. Останнім об'єктом для шантажу та потенційною мішенню для знищення залишається Запорізька АЕС. Екологічні ризики у разі пошкодження атомної станції є дуже високими і вимагають від міжнародної демократії негайного рішення, зокрема про введення в Україну власних військ для охорони АЕС та гідрозулів» [26].

Воєнні злочини рф засудило все демократичне міжнародне співтовариство. Зокрема, країни Європи, які, як і Україна, визнали дії росії в Україні геноцидом, – Польща, Чехія, Литва, Латвія, Естонія та Канада. На рівні Гельсінської комісії з питань безпеки та співробітництва в Європі та у Конгресі США постійно розглядається питання про можливість на законодавчому рівні визнати російські воєнні злочини геноцидом українського народу [14]. Що росія здійснює геноцид українського народу, стало абсолютно очевидним через рік повномасштабного вторгнення, і саме тому низка американських сенаторів повторно знову внесли

на розгляд резолюцію, яка визнає дії росії в Україні геноцидом проти народу України [20]. Як свідчать європейські правозахисники, російсько-українська війна значно посилила антисемітизм у Європі [16].

Перші кроки визнання злочинів рф світове співтовариство вже робить. Приміром, за даними УІНП, станом на початок червня 2023 р. Голодомор 1932–1933 рр. визнали геноцидом українського народу парламенти понад 25 держав світу. Рекордна кількість країн долучились до справи ООН за звинуваченнями проти росії щодо конвенції з геноциду. Також геноцидну природу Голодомору визнали Римо-Католицька Церква та Константинопольська Православна Церква [21].

Українська діаспора та українські біженці є важливим чинником у протистоянні російській агресії, вони активно допомагають Українській державі налагоджувати зв'язки зі світовою демократією. Світове українство надає Україні та українцям, які залишилися і страждають від наслідків війни, значну як моральну, так і матеріальну підтримку. У промові до першого року від початку повномасштабного вторгнення рф президент Світового Конгресу Українців П. Грод наголосив, що «зараз увесь цивілізований світ виходить на вулиці міст, аби висловити свою підтримку та відданість народу України. Понад 300 міст по всьому світу приєдналися до акції Світового Конгресу Українців «Єднаймося з Україною». Тут, в ООН, існує чіткий розподіл між державами-членами. Є маленька група країн-тиранів, таких як Білорусь, Сирія, Північна Корея, які сліпо, на свій страх і ризик, підтримують росію; інша – невелика група країн, які тримають

нейтралітет; і основна група – це переважна більшість цивілізованих країн, які підтримують Україну та вірні Статуту ООН... Також Світовий Конгрес Українців разом з українськими громадами по всьому світу невтомно працювали з державами-членами ООН, щоб забезпечити максимальну підтримку народу України, який захищає свої домівки та своїх громадян від геноцидної війни росії» [4]. П. Грод переконаний, що «світове українство та друзі України повинні продовжувати адвокаційну роботу з нашими урядами та доносити до суспільства чітке розуміння – те, що зараз відбувається в Україні, є геноцидом. Без потужної підтримки громадянського суспільства наші уряди не матимуть мотивації підтримувати Україну. Тому наша спільна відповідальність, як індивідуальна, так і колективна, в тому, аби вже сьогодні змінити ситуацію в Україні» [4].

Світова спільнота довго не наважувалась повірити, що путінський режим на початку XXI ст. розпочне агресивну повномасштабну війну проти України як держави, українців як народу, українськості як етнокультурної ідентичності, проте, починаючи з 24 лютого 2022 р., Україна отримала значне сприяння від країн-партнерів, адже протистояння світових демократій агресивним імперським амбіціям стало спільною бідою й об'єднало світову демократію та Україну у боротьбі з цією загрозою, розкрило перспективи до вступу України до безпекових світових організацій, таких як Європейський Союз (ЄС) та Північноатлантичний альянс (НАТО).

У свою чергу Генеральна Асамблея ООН (United Nations General Assembly) зробила все можливе, щоб ізолювати рф у Раді Безпеки ООН, засудивши анексію

українських територій. 12 жовтня 2022 р. Генасамблея 143 голосами «за», 5 «проти» ухвалила Резолюцію, яка засуджує анексію рф чотирьох областей Східної України [34].

23 лютого 2023 р., до річниці з дня повномасштабного російського вторгнення рф в Україну, Генеральна Асамблея ООН проголосувала за поданий Україною проект Резолюції, в якій наголошується на терміновій необхідності знайти «всеосяжний, справедливий і міцний мир, відповідно до принципів Статуту ООН», за яку проголосували 141 голосом «за», 7 «проти» та 32 країни утрималися [31].

Міжнародна організація Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE) (далі – ПАРЄ) на черговій сесії Парламентської Асамблеї Ради Європи у Страсбурзі (Франція) 13 жовтня 2022 р. схвалила важливий для України та всієї Європи документ – Резолюцію «Подальша ескалація агресії російської федерації проти України», якою чинний режим у росії визнається терористичним [30].

Депутати Європейського парламенту (European Parliament) узгодили текст Резолюції «Про визнання рф державою-спонсором тероризму» під час сесії 21–24 листопада 2022 р. [28]. Парламент Чехії теж визнав режим рф терористичним [32]. До Конгресу США також неодноразово вносилися законопроекти про визнання росії державою-спонсором тероризму [27]. Проте поки що про їх ухвалення не йдеться, але США працюють над цим.

Державний департамент США 27 березня 2023 р. підтримав створення спеціального трибуналу для розслідування злочину агресії росії проти України. «Зараз, у цей критичний момент історії,

я можу оголосити, що ми підтримуємо створення спеціального трибуналу для переслідування злочину агресії проти України. Було багато різних моделей, які розглядалися. США детально розглядали всі «за» та «проти» кожної з них і дійшли висновку, що найбільш ефективний спосіб забезпечення відповідальності за злочини агресії передбачає створення інтернаціоналізованого [internationalized] суду в рамках судової системи України», – заявила представниця Держдепу Бет Ван Скаак [7].

Україна та українці щиро вдячні усім міжнародним партнерам, які стоять пліч-о-пліч з Україною, надаючи безпрецедентні обсяги військової, фінансової, політичної, правової, гуманітарної та енергетичної допомоги, застосовуючи потужні економічні санкції проти російської федерації, працюючи над створенням Спеціального міжнародного трибуналу щодо покарання вищого політичного та військового керівництва росії за злочин агресії проти України та сприяючи роботі Міжнародного кримінального суду задля розслідування воєнних злочинів, злочинів проти людяності та злочину геноциду [5].

Парламентська асамблея Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ПА ОБСЄ; OSCE PA: Organization for Security and Co-operation in Europe) 1–4 липня 2023 р. підтримала створення Спеціального міжнародного трибуналу та засудила російську державну ідеологію рашизму, визнала рф спонсором тероризму, а пвк «вагнер» – терористичною організацією, адже це пвк фінансувалось росією. Крім того, у тексті Резолюції засуджується також уряд Білорусі за його підтримку пвк «вагнер», що ставить під загрозу весь регіон країн Балтії [33].

Звісно, є країни, які або ще досі займають нейтральну позицію невтручання, або приховано чи відкрито повторюють та підтримують російські наративи, бо значно залежать від промислово-економічного потенціалу рф, хоча й намагаються вирватися з-під її впливу. Хоч у цих країнах теж є українці, проте вони все ж мало можуть вплинути на владу країн проживання з тих чи інших культурно-історичних причин (бо там при владі тоталітарні режими або уряди значно залежні від росії).

Як бачимо, за час збройного протистояння з росією Українська держава, активно співпрацюючи із міжнародним співтовариством та зарубіжним українством, використовуючи спільний інтелектуальний, соціально-професійний, політико-правовий, фінансово-економічний та культурно-мистецький потенціал, вже зайняла досить стійку та активну позицію щодо припинення міждержавного збройного конфлікту на території України, що полягає в чітко продуманих, організованих та керованих військово-політичних зусиллях, спрямованих на відновлення територіальної цілісності держави та повноцінної реінтеграції населення окупованих територій. А це означає, що Українська держава є окремим суб'єктом на геополітичній карті світу завдяки міжнародній підтримці задля збереження в подальшому своєї геостратегічної суб'єктності та впливовості.

Висновки. Отже, у статті проаналізовано вплив сучасної російсько-української війни на етносоціальні процеси в Україні. Здійснено аналіз першопричин і перебігу російсько-української війни (2014–2023) та виокремлення основних етносоціальних наслідків: агресія, окупація, терор, геноцид, етноцид, лінгвоцид,

екоцид та ін. злочини кремлівського режиму проти України й українського народу. Підкреслено, що дослідження проблем сучасної війни в українознавстві є важливим інструментом протидії рашистському інфотерору в інформаційному культурно-освітньому просторі шляхом створення і оприлюднення нових знань. Показано, що українці постійно живуть «у стані війни», постійно борються, обстоюючи своє право жити у незалежній демократичній державі, а не бути колонією російської неолімперії. Обґрунтовано висновок, що лише тоді, коли Україна стане повноправним членом Європейського Співтовариства та вступить до Північноатлантичного альянсу, вона зможе відстояти свою незалежність і вберегти давні традиції демократичного співіснування вільних націй у мирі, взаєморозумінні і взаємодопомозі. Вказано, що у протистоянні російській агресії Україні та українцям допомагають провідні західні демократичні країни та міжнародні організації, прискорюючи перемогу над російськими окупантами. Зазначено, що сучасна російсько-українська війна прискорила об'єктивний процес відриву від наративів рф, пришвидшила процес етнокультурної самоідентифікації, дала поштовх для подальшої консолідації українського суспільства та прискореного формування української ідентичності. Подальші дослідження з цієї проблематики мають перспективу, адже війна триває, а осмислення її впливу на етносоціальні процеси допоможе протистояти ідеології рашизму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни

Росії проти України. Видання друге. Київ, 2022. 248 с.

2. В'ятрович В. Наша столітня. Короткі нариси про довгу війну. Харків: Ранок, 2023. 256 с.

3. Геніс Олександр. Війна та рашизм. Марк Липовецький про ідеологію путінського режиму. *Радіо Свобода*. 13.06.2022. URL: <https://www.svoboda.org/a/voyna-i-rashizm-mark-lipovetskiy-ob-ideologii-putinskogo-rezhima/31890195.html>

4. Заява до річниці від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну у війні, що триває 9 років. Світовий Конгрес Українців. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/zayava-do-richniczi-vid-pochatku-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-rosi%D1%97-v-ukra%D1%97nu-u-vijni-shho-triva%D1%94-9-rokiv/>

5. Заява МЗС України до року з початку повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну від 24 лютого 2023 року. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-do-roku-z-pochatku-povnomasshtabnogo-vijskovogo-vtorgnennya-rosiyi-v-ukrayinu>

6. Історія стосунків України та Росії – це історія постійної боротьби тривалістю у 8 століть. *Військовий навігатор України*. 2018. URL: <https://web.archive.org/web/20180709123419/http://milnavigator.com.ua/archives/18369>

7. Коваленко О. США підтримали створення трибуналу для розслідування злочину агресії Росії проти України. *Голос Америки*. 28.03.2023. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/ssha-pidtrymaly-stvorennia-trybunaldlia-rozsliduvannia-agresiii-rosiii/7024879.html>

8. Комітет підтримав проєкт Заяви Верховної Ради про визначення російського режиму як рашизму. 24 березня 2023. Комітет з питань інтеграції України до ЄС. URL: https://comeuroint.rada.gov.ua/news/main_news/74044.html

9. Логвиненко Б. (автор проєкту), Монастирський Є., Кулаковська Х. Війни Росії

за останні 30 років та їхні наслідки. *Ukrainer.net*. 02.03.2022. URL: <https://ukrainer.net/viynu-rosii/>

10. Мейс Дж. Геноцид. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: <https://esu.com.ua/article-29090>

11. Наулко В. І., Гринів О. І. Етноцид. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. URL: <https://esu.com.ua/article-18074>

12. Офіційні звіти Генеральної Асамблеї. Двадцять дев'ята сесія. Додаток № 31. С. 181–182.

13. Проєкт Постанови про Заяву Верховної Ради України «Про визначення існуючого в Російській Федерації політичного режиму як рашизму та засудження його ідеологічних засад і суспільних практик як тоталітарних та людоненависницьких» № 9101. Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41531>

14. Прус Марія. «Очевидно, відбувається геноцид». Чи визнає Вашингтон російські воєнні злочини в Україні геноцидом? *Голос Америки*. 15.11.2022. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/helsinki-komisija-henotsydrussia/6833681.html>

15. Радевич-Винницький Я. К. Лінгвоцид. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. URL: <https://esu.com.ua/article-55514>

16. Російська війна в Україні посилила антисемітизм у Європі, – правозахисники. *Голос Америки*. 03.11.2022. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/antysemitizm-viinarosii/6818326.html>

17. Снайдер: Шизофашизм Росії. Путін ЗАКОПУЄ Росію і з кожним днем

стає гірше. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7A6eItiPWPM>

18. Стецько Я. Чи можлива перемога над Росією без світової війни? *Українська визвольна концепція*. Видання Організації Українських Націоналістів. Твори. Том перший. 1987. С. 344–354.

19. Ткачук Р. Вторгнення РФ допомогло багатьом українцям усвідомити важливість культурної деколонізації, – Володимир Тилищак. *АРМІЯ INFORM*. Інтерв'ю. Публікації. 25.03.2023. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/03/25/vtorgnennya-rf-dopomoglo-bagatom-ukrayinczyam-usvidomytvazhlyvist-kulturnoyi-dekolonizacziyi-volodymyr-tylishhak/>

20. У Сенаті США повторно внесли на розгляд резолюцію про геноцид в Україні. *Голос Америки*. 16.02.2023. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/senatory-podalyrezolutsiju-pro-genocid/6966356.html>

21. Український інститут національної пам'яті. Про Інститут. URL: <https://uinp.gov.ua/pro-instytut>

22. Фаріон Ірина: ЛГБТ, електрошокер, розлучення, гомеопатія та фемінітиви. Це ніхто не буде дивитись. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Wy9YkVQFX8M>

23. Хавронюк М. І. Терор. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/Терор> (дата звернення: 05.07.2023).

24. Центр протидії дезінформації. URL: <https://cpd.gov.ua/>

25. Шишкін В. І. Окупація. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. URL: <https://esu.com.ua/article-76770>

26. Як підірвав греблі Каховської ГЕС руйнує амбіції путіна. *Центр протидії дезінформації*. URL: <https://cpd.gov.ua/main/yak-pidryv-grebl-kahovskoyi-ges-rujnuye-ambicziyi-putina/>

27. A resolution calling on the Secretary of State to designate the Russian Federation as a state sponsor of terrorism. S. Res.623. 117th

Congress (2021 – 2022). CONGRESS.GOV. URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-resolution/623/text>

28. European Parliament declares Russia to be a state sponsor of terrorism. *European Parliament. News. Press Releases*. 23.11.2022. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20221118IPR55707/european-parliament-declares-russia-to-be-a-state-sponsor-of-terrorism>

29. Institute for the Study of War. URL: <https://www.understandingwar.org/>

30. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Further escalation in the Russian Federation's aggression against Ukraine. Resolution 2463 (2022). Assembly debate on 13 October 2022 (32nd sitting) (see Doc. 15631), report of the Committee on Political Affairs and Democracy, rapporteur: Mr Emanuelis Zingeris). Text adopted by the Assembly on 13 October 2022 (32nd sitting). URL: <https://pace.coe.int/en/files/31311/html>

31. Resolution adopted by the General Assembly on 23 February 2023. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N23/063/07/PDF/N2306307.pdf?OpenElement>

32. Sněmovna usnesením označila současný ruský režim za teroristický. *Poslanecké sněmovny Parlamentu české republiky*. 15.11.2022. URL: <https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=16713>

33. Vancouver declaration and resolutions adopted by the Osce Parliamentary Assembly at the Thirtieth annual session Vancouver, 30 June – 4 July 2023. URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2023-vancouver/declaration-29/4744-vancouver-declaration-eng/file>

34. With 143 Votes in Favour, 5 Against, General Assembly Adopts Resolution Condemning Russian Federation's Annexation of Four Eastern Ukraine Regions Eleventh emergency special session. 13th & 14th meetings (am & pm). GA/12458. 12.10.2022. Meetings Coverage General Assembly United Nations. URL: <https://press.un.org/en/2022/ga12458.doc.htm>

REFERENCES

1. BREHUNENKO, V., KOVALCHUK, V., KOVALCHUK, M., KORNIENKO, V. (2022). *"Brotherly" Invasion. Wars of Russia against Ukraine*. 2nd ed. Kyiv, 248 p. [in Ukr.]
2. VIATROVYCH, V. (2023). *Our Centenary. Short Essays about the Long War*. Kharkiv: Ranok, 256 p. [in Ukr.]
3. GENIS, O. (2022). War and Rashism. Mark Lipovetskyi about the Ideology of Putin's Regime. [online] *Radio Svoboda*. Available at: <https://www.svoboda.org/a/voyna-i-rashizm-mark-lipovetskiy-ob-ideologii-putinskogo-rezhima/31890195.html> [in Rus.]
4. Statement to the Anniversary of the Start of the Full-Scale Russian Invasion of Ukraine in the 9-Year War. [online] *World Congress of Ukrainians*. Available at: <https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/zayava-do-richniczi-vid-pochatku-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-rosi%D1%97-v-ukra%D1%97nu-u-vijnishho-triva%D1%94-9-rokiv/> [in Ukr.]
5. Statement on a Year Since the Start of Russia's Full-Scale Military Invasion of Ukraine. [online] *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*. Available at: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-do-roku-z-pochatku-povnomasshtabnogo-vijskovogo-vtorgnennya-rosiyi-v-ukrayinu> [in Ukr.]
6. The History of Relations Between Ukraine and Russia is a History of Constant Struggle For 8 Centuries. (2018). [online] *Military Navigator of Ukraine*. Available at: <https://web.archive.org/web/20180709123419/http://milnavigator.com.ua/archives/18369> [in Ukr.]
7. KOVALENKO, O. (2023). The USA Supported the Creation of a Tribunal to Investigate the Crime of Russian Aggression Against Ukraine. [online] *Voice of America*. Available at: <https://ukrainian.voanews.com/a/ssha-pidtry-maly-stvorennia-trybunalu-dlia-rozsliduvania-agresiii-rosiii/7024879.html> [in Ukr.]
8. The Committee Supported the Draft Statement of the Verkhovna Rada on Determining the Russian Regime as Rashism. (2023). [online] *Committee on Ukraine's Integration into the EU*. Available at: https://comeuroint.rada.gov.ua/news/main_news/74044.html [in Ukr.]
9. LOHVYVENKO, B., MONASTYRSKYI, E., KULAKOVSKA, H. (2022). Russia's Wars for the Last 30 Years and Their Consequences. [online] *Ukrainianer.net*. Available at: <https://ukrainer.net/viyny-rosii/> [in Ukr.]
10. MACE, J. (2006). Genocide. [online] *Encyclopedia of Modern Ukraine*. Available at: <https://esu.com.ua/article-29090> [in Ukr.]
11. NAULKO, V., HRYNIV, O. (2009). Ethnocide. [online] *Encyclopedia of Modern Ukraine*. Available at: <https://esu.com.ua/article-18074> [in Ukr.]
12. *Official Reports of the General Assembly. Twenty-ninth session. Appendix № 31*. Pp. 181–182. [in Ukr.]
13. Draft Resolution on the Statement of the Verkhovna Rada of Ukraine "On Determining the Existing Political Regime in the Russian Federation as Rashism and Condemning its Ideological Foundations and Social Practices as Totalitarian and Misanthropic" № 9101. [online] *Verkhovna Rada of Ukraine*. Available at: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41531> [in Ukr.]
14. PRUS, M. (2022). "Obviously, Genocide is Taking Place." Does Washington Recognize Russian War Crimes in Ukraine as Genocide? [online] *Voice of America*. Available at: <https://ukrainian.voanews.com/a/helsinki-komisija-henotsyd-rosiia/6833681.html> [in Ukr.]
15. RADEVYCH-VYNNYTSKYI, Ya. (2016). Linguocide. [online] *Encyclopedia of Modern Ukraine*. Available at: <https://esu.com.ua/article-55514> [in Ukr.]
16. "The Russian War in Ukraine Increased Anti-Semitism in Europe" – Human Rights Advocates. (2022). [online] *Voice of America*. Available at: <https://ukrainian.voanews.com/a/antysemityzm-viina-rosii/6818326.html> [in Ukr.]
17. *Snyder: Schizofascism of Russia. Putin is BURYING Russia and It's Getting Worse Every Day*. [online] Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=7A6eItiPWPM> [in Ukr.]
18. STETSKO, Ya. (1987). Is Victory over Russia Possible Without a World War? *Ukrainian*

Liberation Concept. Publication of the Organization of Ukrainian Nationalists. Writings. Vol. 1, pp. 344–354. [in Ukr.]

19. TKACHUK, R. (2023). “The Russian Invasion Helped Many Ukrainians to Realise the Importance of Cultural Decolonization”, Volodymyr Tylishchak. [online] *ARMY INFORM. Interview. Publications*. Available at: <https://armyinform.com.ua/2023/03/25/vtor-gnennya-rf-dopomoglo-bagatom-ukrayinczyam-usvidomyty-vazhlyvist-kulturnoyi-dekolonizacziy-volodymyr-tylishhak/> [in Ukr.]

20. The US Senate Reintroduced the Resolution on the Genocide in Ukraine. (2023). [online] *Voice of America*. Available at: <https://ukrainian.voanews.com/a/senatory-podalyrezolutsiju-pro-genocid/6966356.html> [in Ukr.]

21. *Ukrainian Institute of National Memory. About the Institute*. [online] Available at: <https://uinp.gov.ua/pro-instytut> [in Ukr.]

22. *Farion Iryna: LGBT, Taser, Divorce, Homeopathy and Feminism. No One Will Watch It*. [online] Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=Wy9YkVQFX8M> [in Ukr.]

23. HAVRONIUK, M. Terror. [online] *Great Ukrainian Encyclopedia*. Available at: <https://vue.gov.ua/Terror> [Accessed 07 May 2023]. [in Ukr.]

24. *Center for Countering Disinformation*. [online] Available at: <https://cpd.gov.ua/> [in Ukr.]

25. SHYSHKIN, V. (2022). Occupation. [online] *Encyclopedia of Modern Ukraine*. Available at: <https://esu.com.ua/article-76770> [in Ukr.]

26. How Blowing up the Kakhovska HPP Dam Destroys Putin’s Ambitions. [online] *Center for Combating Disinformation*. Available at: <https://cpd.gov.ua/main/yak-pidryv-grebliahovskoyi-ges-rujnuye-ambicziyi-putina/> [in Ukr.]

27. A Resolution Calling on the Secretary of State to Designate the Russian Federation as a State Sponsor of Terrorism. S. Res. 623. 117th Congress (2021 – 2022). [online] *CONGRESS. GOV*. Available at: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-resolution/623/text> [in Eng.]

28. The European Parliament Declares Russia to be a State Sponsor of Terrorism. (2022). [online] *European Parliament. News. Press Releases*. Available at: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20221118IPR55707/european-parliament-declares-russia-to-be-a-state-sponsor-of-terrorism> [in Eng.]

29. *Institute for the Study of War*. [online] Available at: <https://www.understandingwar.org/> [in Eng.]

30. Further Escalation in the Russian Federation’s Aggression Against Ukraine. Resolution 2463 (2022). Assembly Debate on 13 October 2022 (32nd sitting) (See Doc. 15631), Report of the Committee on Political Affairs and Democracy, Rapporteur: Mr Emanuelis Zingeris). Text Adopted by the Assembly on October 13, 2022 (32nd Sitting). [online] *Parliamentary Assembly of the Council of Europe*. Available at: <https://pace.coe.int/en/files/31311/html> [in Eng.]

31. *Resolution Adopted by the General Assembly on 23 February 2023*. [online] Available at: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N23/063/07/PDF/N2306307.pdf?OpenElement> [in Eng.]

32. By Resolution, the Sněmovna Designated the Current Russian Regime as Terrorist. (2022). [online] *Poslanecké Sněmovny Parlamentu České Republiky*. Available at: <https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=16713> [in Cze.]

33. *Vancouver Declaration and Resolutions Adopted by the OSCE Parliamentary Assembly at the Thirtieth Annual Session Vancouver, 30 June – 4 July 2023*. [online] Available at: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2023-vancouver/declaration-29/4744-vancouver-declaration-eng/file> [in Eng.]

34. With 143 Votes in Favor, 5 Against, General Assembly Adopts Resolution Condemning Russian Federation’s Annexation of Four Eastern Ukraine Regions Eleventh Emergency Special Session. 13th & 14th Meetings (am & pm). GA/12458. 12.10.2022. [online] *Meetings Coverage General Assembly United Nations*. Available at: <https://press.un.org/en/2022/ga12458.doc.htm> [in Eng.]